

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №3 (41)
(сакавік)

www.libtel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«АСОБЫ»: перад'юбілейны артыкул «Высакосныя гады	2
Віктара Казко	
«ПАЗІЯ»: вершы Галіны КАРЖАНЕЎСКАЙ	3
«ПРОЗА»: фрагмент новага рамана Юры СТАНКЕВІЧА «П'ліка»	4
«ВАРШТАТ»: узвышэнскі адкрыці Марыі НОВІКАВАЙ і пераклады з Філіпа ЛАРКІНА	5
«ПРОЗА»: «вострае» апавяданне «Фотамайстар»	6-7
Уладзіміра ДАМАШЭВІЧА	
«БЫЛІЦА»: тэма месяца — аповед «Налепка, альбо Знакі Вонкавай вайны»	8

► ДЗЕНЬ ВОЛІ

АД БНР — ДА БЕЛАРУСІ

Генрых ДАЛІДОВІЧ

У ноч з 6 на 7 студзеня 1918 года ленінскі ўрад разагнаў Устаноўчы Усебеларускі з'езд — «вчерашній день революцыі»: на гэты форум трапіла мала большавікоў, там загучай зусім не большавіцкі тон, адпаведна ў выніку ўлада законна магла перайсці да кааліцыі, дзе большавікі быўлі б у меншасці, і былая Расійская імперыя пайшла б далей не ленінскім шляхам. Савецкі ўрад нанёс паражэнне не толькі народнаму волевыяўленню, але парламентарызму і дэмакраты, ступіў на сцяжыну да сваёй дыктатуры.

Беларускі рух, што да снежня 1917 года набыў досьць значны размах і маг на законным грунце аформіцца ў нацыянальна-дзяржаўны суверенітэт краю, з-за мясянікоўскага насілія апынуўся ў кризісе: той-сéй з відных дзеячай марнеў з кратамі, іншыя мусілі пайсці ў глыбокое подполле.

Тыя беларускі дзеячы, хто апелюе на волі, на тайных сходах пастанавілі: 1) Першы Усебеларускі з'езд разагнаны мяснікоўцамі неизвестнага; 2) Савет / Рада з'езда прызнаць выкананым органам з'езда, і яна, Рада, павінна ажыццяўляць усе пастановы з'езда; 3) папоўніць Раду і даць права нацый павінны знойдзіць сваё здзейсненне шляхам склікання на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойма.

Мінск чаргово раз стаў цэнтрам увагі не толькі расійскай, але і еўрапейскай грамадскасці: скды накіраваліся немцы, скды заспышаўся Доўбар-Мусніцкі, каб першым уварваша ў горад і падаць яго немцам як даўніе польскіе «място», адпаведна дзяду ж вылучыўшы і тут польскае пытанне. Доўбар-Мусніцкі меў перавагу і значную, але не рэзынкую спажыцца: яе перад носам на немцаў, якія адносіліся да яго падазрону, мусіў лічыцца з Народнымі скраторыятамі, паддаяўшы з ім горад на сферу ўльыву.

Што загадаем рабіць у гэтых умовах Народнаму скраторыяту? Апусціць нос, далей не дабіць пра свой люд, чакаць выніку нямецка-большавіцкіх варункаў?

Народны скраторыят прыняў рэзоляцыю: «Родная старонка

наша апынулася ў новым цяжкім стане. Дзе цяпер улада, што была тут, няведама, мы стаймо перад тым, што край можа быць заняты нямечкімі войскамі. Мы павінны ўзяць свой лёс ва ўласных рукі. Беларускі народ павінен здзейсніць сваё права на поўнай самавызначанні, а нацыянальныя меншасці — на нацыянальна-персанальнай аўтамоніі. Правы нацый павінны знайсці сваё здзейсненне шляхам склікання на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойма».

Падпольны сходкі Рады снеганьскага з'езда, Народнага сакраторыята праходзілі са спрочкамі. Яны, спрэчкі, ішлі вакол цэнтральнага і самага хвалючага двубалочага: што і як рабіць, на каго ціпра архентаваць? Неўзабаве выпрацавалі і прынялі Другую Устаўную Грамату, дзе ўжо канкрэтызівалі свае арыенцыі:

«1. Беларусь у рубяжох рассялення і лічбай перавагі беларускага народу абавязаеца Народнай Рэспублікай.

...5. У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі права прыватнае ўласніцтва на землю касуецца. Зямля перадаецца без выкупу тым, што самі на ёй працуюць».

Зразумела, гэты дакумент не маг спадабацца ні Берліну (няма паклону), ні мяснікоўцам, якія зусім не жадалі страваць уладу.

У Менску, паколькі цяпер быў

правільны шлях: дзейнічаць у падполлі.

Падпольны сходкі Рады снеганьскага з'езда, Народнага сакраторыята праходзілі са спрочкамі. Яны, спрэчкі, ішлі вакол цэнтральнага і самага хвалючага двубалочага: што і як рабіць, на каго ціпра архентаваць? Неўзабаве выпрацавалі і прынялі Другую Устаўную Грамату, дзе ўжо канкрэтызівалі свае арыенцыі:

«1. Беларусь у рубяжох рассялення і лічбай перавагі беларускага народу абавязаеца Народнай Рэспублікай.

...5. У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі права прыватнае ўласніцтва на землю касуецца. Зямля перадаецца без выкупу тым, што самі на ёй працуюць».

Зразумела, гэты дакумент не маг спадабацца ні Берліну (няма паклону), ні мяснікоўцам, якія зусім не жадалі страваць уладу.

У Менску, паколькі цяпер быў

грамадскага руху, ідэолагі беларускага адраджэння.

Іду незалежнасць ды яць, як і ў Вільні, з просьбай падтрымкі Германіі многія менчукі — не толькі сярод эсэрў, меншавікоў, бундаўцуў, земцоў, але і ў Грамадзе, Народным сакраторыяце, Радзе БНР — успрынялі як бомбу. Што — мы без Расіі-карміліцы? Без яе цышаў з нафтаў? Без яе штыкоў? Калі не прападзём, дык на жа глыне Германіі ці яць хто! Былі прапанаваны адкрытыя 25 сакавіка з'езд лічыцца толькі дылкисцінай нарадаю. Даўз'ядадобыў, прыняў разалоці, абраў кіруючыя органы БНР: празідзонт, старшыня і народны сакратор скарбу, народны сакратор асветы, народны сакратор кантролью, народны сакратор вайсковых спраў і маскоўскі консул.

А гэта — з Трэцім Устаўным Граматы: «Ад гэтага часу Беларускай Народнай Рэспублікі аўтарызацияца незалежнаю і вольнаю дзяржавай».

Злачанская тэлеграма кайзеру прывяляла да крэзысу БНР. Яе ўрады, пачалі ператрасацца і міняцца, але зноў жа справа была не толькі «бумажная»: беларускія мовы былі абвешчаныя дзяржаўнай, пачаліся заходы для адкрыція нацыянальных наўчальных установаў, запрацавалі

некалькі саёніц беларускіх школ і гімназій, адчыніліся Мінская вышэйшая музыкальная школа і Мінскі педагогічны інстытут, рэхаваліся адкрыць універсітэт, з'явіліся выдавецтвы і беларускія газеты, ажыўліся асяродкі культуры, а летцтва ўжо мелі свае консультывы ў Літве і Украіне, накіравалі дыпламатаў у іншыя краіны, пачалі выдаваць паштэрты БНР і ўзаконілі нацыянальныя сімвалы: герб «Пагоня» і бела-чырвона-белы сцяг (пазней БНР не прызнаюць ні Москва, ні Варшава, але гэта дэ-юро ці дэ-факта зробіць Літва, Латвія, Эстонія, Чахаславакія, Балгарыя, Фінляндія, Турцыя, ды іншыя дзяржавы, якія запрасілі да сябе беларускія дыпламатычныя і вайсковыя місіі, консульствы і прадстаўніцтвы).

Канечне ж, Беларускай Народнай Рэспубліцы тады, у кручным 1918-м, за адзін год у самых што ні ёсць жудзянскіх умовах было проста не проста сілу зрабіць шмат, ды ёй, бадай, удалося дайцца самага галоўнага: паўстаць з попелу, сівердзіцца і заваяць свету пра яць эдун дзяржаву — БЕЛАРУСЬ.

Фрагменты нарыса «БНР—БССР: Роздум аб пакутным шляху беларускай дзяржаўнасці»

► ПРОФІЛЬ

ВЫСАКОСНЫЯ ГАДЫ ВІКТАРА КАЗЬКО

Уладзімір КАВАЛЕНКА

Лёс абышоўся з ім жорстка на самым пачатку жыцця. Праз год пасля нараджэння пачалася вайна. Неўзабаве ў Калінкавічы, іншыя вёскі і мястэчкі прыйшлі акупанты, якія пачалі ўсталёўваць «новы» парадак. Сям'я Казько была вымушана прыстасоўвацца да трагічных ваенных абставін. Малалетні Віктар, ягоная сястрычка, маці хаваюцца ад ворага. Церпяць нястачу, уцікаюць у лес, на балота, туляюцца ў незнаёмых людзей. Ад выху бомбы гіне маці, замярзае сястрычка. А Віктар цудам застаецца жывы. Каб пачаць дойті шлях беспрытульнага падлётка пасля вайны. Бацька, які застаўся жывы, завёў новую сям'ю, дзе будучы пісменнік належнай увагі і цяпла не адчуў. Таму гадаваўся ў Вільчанскам і Хойніцкім дзіцячых дамах. Дасягнуў пауналецца і быў вымушаны думаць і дзеянічаць, каб самастойна зарабіць на кавалак хлеба. Паехаў у Сібір, вучыўся ў Кемераўскім горным тэхнікуме, працаўваў у шахце і ў геолагаразведцы.

100

«Сібірські» перыяд ягонага жыцця вельмі важны для разумення станаўлення В. Казлько як асобы, грамадзяніна і, натуральна, пісьменніка. Уласна перажытая ў гэты час замацавана ў мастацкіх формах: аповесці «Цёмны лес — тайга густая» (1973), «Дзень добры» (1974)...

Камбінації з мастикацім часам і прасторою (хранікальна чицянне сюжета і ретраспекції), арганічна викарысташне вусна-паэтычнай народнай творчасці і зварот да міфалогії, выкарыстанне для больш поўнага раскрыцця характеристу героя «плыні свядомасці», элементу прыпавесці, апора на рэгіянальныя асаблівасці той мясцовасці, айкой выдзецца гаворка, дзе найболыш натуральна выяўліцецца аўтарскі канцепцыя сучаснага аўтару чалавека і наўакольнага свету, — ёсё гэта характеристына прозе В. Казко. Даіма Прыводзячи з аповесці В. Казко «Высакосны год» (1972) паехаў шукаць рамантанкі. Адзін з паснаццаці палепшакаў беларусаў. Інш алату ж

падліткаў-беларусаў, ей адразу ж трапіў у самую гущынню «бліты за ўраджай» на цалінных і залежных землях. Падлітку-беларусу, які ведаў чану паслаўленага хлеба, было балюча сачыць, як гіне сабранасе зерне. Яно проста згаралася ў буртах, ператваралася ў вугаль. І гэта ў той час, калі ў паслаўленым Савеццім Саюзе катас्तрафічна бракавала ўраджжа. А яшчэ была настальгія. Успаміны

Бацька Дзімы застаўся жывы. Пасля вайны стварыў сям'ю, дзе было шмат дзяцей. У родным доме Прыгоду сустракаюць зводныя сёстры і браты, мачыха...

Наступныя раздзелы апавесці напісаны ў тым жа зрокава-аса-
цыятыўным плане, дзе малонкі паславаннага жыцця, убачання,
перажыцця аўтарам у Сібіры, у
такс сустроцца з раздзімай чаргую-
щца. Гэта служыць выявленню
мастакскай канцепцыі. Простай, як
нараджэнне і пачац дзяйніц «Мой
дом у Беларусі. Там я галадаў,
міразаў, там я марыў пра благатую
Сібір. Сібір — добрае месца, выцдат-
нае месца, край мужчын і моцных
людей. Але гэта не маё, маё не тут.
Каб жыць у Сібіры, быць чалавек-
мам, траба роўна столькі музансі,
каб быць ім у Беларусі. Я выбирайо
Беларусь. Яна мяня выбірае.»

Завишає апостесі разділ «Сустріч», побудовані на сусіднаванні реалістичних сцен (наведдання голому піонером магії магії і сястричкі) і містичних (гутарка са старою Васількою, з самім сабою, тръзинене ў сне, їх'ялене на той свет, супстроча з Богам і мажі).

Так прапазік падвядзіць першую рысу ў вялікім ланцуце мінілага свайго героя. Але не ўсе праблемы, зас্লыткі пытанні жыцця да канца выраншаны. Над імі пакутуюць Андрей Разорка з «Аповесці пра беспрытульнае каханне» (1975) і Колька Лепечка з аповесці «Суд у Слабадзе» (1978). Калі першы спрабуе, па словах П. Васочкін, «уцыяны ад самага сябе, ад цяжкай паміці пра вайну, на надзеі адчукаць свет, «які не ведае вайны», то другі віртацца да спрадвічных вытокаў, да Радзімы на Палессі. Ствараецца ўражанне, што і Андрэй, і Колька хварэюць душашу. А перадумовай усяго — іх фізічнае калецецва. Адосько устойліві матыў пакінутасці, непатрабнасці бессонічнасці існавання. Гтолкі каханне здолея вірнуть да жыцця і сансу ў ім. Крытыкі (Н.Грунова) справядліва падкрэсліваюць, што герой прыганаў аповесцей В. Казко волій аўтара павінны спачатку праісці праз пекла жыцця, каб адчуць сябе чшасливымі. Знаходжанне ма палетнага Разоркі ў нямікім

малаетын я Разборкі у німецкім канцліярэ, Лепечкі ў якасці донара німецкіх салдатуа і афіцэрэу у кіндарахі і ёсць тое пекла, якое назоўжды скалечыла іх.

Асноўны канфлікт апавесці «Суд у Слабадзе» знаходзіцца ў сферы пачуцці, духоўнасці, пасвядомага. З адлюстраваннем складанасці ўнутранага свету падлётка, які перамагае ў сабе пачуцці помсты, набілажаеца да хрысціянскіх ідалаў вукуплення віны, граху не ўгласных. В. Казлько спраўліцеца выдатна. Гэта стаўбіца празайкі ў канцэкст аўтараў т.зв. «дзяцей вайны» (М. Стальцыо, І. Чигрынаў, В. Адамчык, Б. Сачанка, І. Пашнікаў), у творах якіх судансіны паміж аўтабіяграфічнымі і мастацкімі рознынамі. У В. Казлько шырэйшыя матывы маральнага суда, адчування віны,

складанасці навакольнага свету і адказнасці за сваю прысутнасць у ім. Таму творы яго акрамя простага сюжэту насычаны міфалагічнымі і біблейскімі асацыяцыямі, прароцтвамі і матывамі ўясветліліся і апеліравалі.

нага суда і ачышчэння.

Біблейскі Эзэм, абсалютная гармония прыроды і чалавека, ідэал некрантасці («нерушысь») — Радзіма пісменніка, прыпяцкае Палессе. Асабліва вылучаеца на гэтым фоне апавесьць «Цвіце на Палессі груша» (1978), найбольш лірнай, як песня, зрокава-вобразная твор

жынкіс, брэзка ў відраду і збор
чым «Багажы». В.Казко: «Кожная
мясціна на Беларусі адметная не
толькі нечым сваім непаўторным,
зямлю скрозь прайдэ — нізе не
сустрэнейш, але і сваёй гаворкай.
Асаўліва вылучаюча ёй пале-
шукі, а сядро палешукоў — вось
гэтыя людзі, што пры раці, што
жывуць у адной з Яўменам вёскі
сядро лясоў. У гэтых лясоў і ў той
жакі ракі браці яны сваё слова...»
Адначасова са словамі перад табой
паўстае і реч, пра якую ізле гавор-
ка, паўстае і сам чалавек. Коціца,
коціца над зямлём яго пявучая
слова, як тая речка, ціха, але
ніспынна коціца свае воды сядро
белых пяскоў, рудых і зялёніх ба-
лацін, ніцых лазнякоў, як шумящі
іх гаманікі бары, гай і дубровы:
«Палес-сся-а». Спраўдны гімн
Палесся! яго жыжарам!

Галоўны герой апавесці Яўмен Ярыга ад нараджэння нямы. Ён надзелены першароднасцю святушырманныя, наўганско. Абмежаваны фізічна, ён, тым не менш, валодзеяе вялікім бағаццем адкрывальника чеснай сувязі чала- віка і прыроды. Нельга не ўбаўчыць тут блізкасць мастакіх канцеп- цій В. Казыка і Ч. Айтматава. В. Астаф'ева, В. Распудціна, І. Друшэцкая, В. Карамазава. Сказалася, відаць, чесна яго знаёмства з рускай прозай, вучоба ў Літаратурным інстытуте імя М. Горкага. Цесныя кантакты, дружба з вядомымі

мастакамі слова прымусілі пановому паглядзець і на харство роднага яму Палесці. Бліжай за ўсёй В. Казько В. Астаф'еў і В. Распудцін. У нацыянальнай жа прозе ён як бы паралельнымі сцежкамі ідзе з В. Карамазавым (раман «Пушча»).

Свою этычную і эсттычную пазынку В. Каляко передає сапомагой «плыні свядомасці» Мацея Ройдзь, Махаея, Ненене, Бардыкы, састарэлага дзеда Дзям'яна, часам маладзейшых персанажу — Ваські Брытана, Надзькі. Раэлексіі пазбуйлены прыхылнік сілы і рэвалюцыйных узаемаадносін з навакольной прыродай — адзін з кіраўнікоў суцэльнай меліярацый палескіх земель — Шахрай. Апошні выконваў і гатоў быў любой цаной «перамагчы» яе. Вынішчаць унікальную файну і флору, абізводжваць глебы, паварочваць нават вялікія ракі Сібіры ў адваротны напрамку. Ён, як і Башылкоў з «Палескай хронікі» І. Мелехі, любой цаной выконваў загады партыі камуністыі, не лічыўся з лёсамі простых людзей, аховайвалі навакольнага асяроддзя. Дзеяні

«вялікага» будучага ўраджай на пераўтвараных быльных балатах губляе крэўнае яднанне з замлёй. Для Палесся такам падзея азначала па сваёй трагічнасці бальшавіцкі пераварот, грамадзянскую войну, калектывізацыю, або Вялікую Айчынную. Не ў дробязны маразльна-бытавыя, эканамічны канфлікт уступае сім Мацей Ройда, для якога сістра балатной багня ў ваколіцы Княjkобра раўнцаэнная разбуронюе свесуту, чалавечых асноў бытна.

Канцптуальна В. Казъко на баку тых, who разумеет, что раз'яднане з земелькай пасынгне за сабоу вялікай маральянай прафлемы. З дапамагой метафорыкі, ужывання сімвалічных, фольклорна-легендарных вобразуў і спрэды іх познаня перабольшвання часам В. Казъко малое меліяраваную зямлю як «зону знішчэння», вельмі падобную будучую «зону адчужнення» на Палесі пасля аварыі на Чарнобыльскай атамайнай станцыі.

Своеасаблівым развітаннем з улобёнім тэмамі стаў для В. Казько раман «Хроніка дзедомаўскага сада» (1986). Гэта лагічны працяг папярэдніх творчасці празаіка, дзе ён працягае эксперыментаваць у галіне замстэу і формы: адухавленне і антрапамфізм, шматлікі рэтраспекцыя, «сумішчанні» часава-прасторавых катэгорый, кінематаграфічна і асацыятыўна будова сюжэту. Твор шмат у чым нагадвае пошукі В. Распіціна «Развітанне з Мацейрадом», Я. Брыля («Ітушкі і гнёзды»), А. Жука («Палаіванне на Апошняга жураўля»), Ч. Айтматава («Плахаха») і іншых. Гісторыя зубра Сноўдаль, лёс страчанага і адноўленага Саду, мастацкая гісторыя Мар'яна Знаўца і Сідары Міцкося, спынкы канцы свету (высьханне стогадовых дубоў, зникненне баброў, нашэсце пацуку і мышэй, пажар) прызначаны драматычнаваць і паглыбляць асноўны канфлікт рамана, заклікаць да міларсных адносін з прыродай і чалавекам у ёй. Натуральна, што на такі характар выразнішы ѹжыццёвых каляіз, на ўсю паэтыку рамана не могла не ўплываць трагедыя, якая адбылася на Палесі адначасова з выхадам твора ў свет: Чарнобыль.

Згаданая традыція нацыянальнай прозы, распачатая К. Чорным, М. Гароцкім, працячнутая Я. Брылём, А. Адамовічам, даволі ўстойлівая і перспектыўная. Значае месца тут належыць, безумоўна, В. Казько, В. Карамазаву («Краем белага шляху»), А. Дудараву («Злом»). У гэтым сэнсе цікавыя па-свойму аповесці «Выратуй і памілуй нас, чорны бусел», «Прахожы» і раман «Бунт незапатрэбованага праху», напісаныя В. Казьком у канцы XX-га і пачатку XXI-га стагоддзяў. Гэта новыя крокі празайка ў асонасаваніі хуткальнага жыцця нашага сучасніка. Ствараецца новая і па сутнасці старая разнавіднасць інтэлектуальнага філасофскага, психалагічнага рамана, які патрабуе ўдумлівага чытання, раздуму аб сэнсе існавання, месцы чалавека ў акалічнасці прыродзе, сусвете.

У год юбілею пісменника (23 красавіка Віктору Апанасавічу споїніца 70 гадоў), на піку яго творчага жыцця трэба пажадаць яму здароўя, новых здзіўленняў ды ажыццяўлення мараў і фантазій.

Скароchanы варыянт артыкула дацэнта кафедры беларускай літаратуры ГДУ імя Ф. Скарыны У. П. Каваленкі «...І нерушы шукай».

ВЕРШЫ

ХАЙ НАС БУДУЧЫНЬ СТРОГА НЕ СУДЗІЦЬ...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Між вод акіянскіх,
на лапіках суши
Прыходзяць пажыць
усё новыя души.

Да розных народу,
у кліматах розных,
Хто болей, хто меней,
хто рана, хто позна.

Хто ў сём'ях заможных,
а хто сіратоу
Свой век абывает
на пару з бядою.

І кожны адночы —
глухі, безгалосы —
Апошні свой выдых
пашле да нябесаў.

І толькі анёл
разбрэр на мяжы
Дакор, што пакутваў,
падзяку, што жысы.

Сярпок вісёу над нашым домам
(Хоць ты яго на мінарэты!),
І праз яго здаваўся свет
Якімсьці новым,
незнаёмым.

І зорка ветліва мігела,
І нават вулічны ліхтар
Не адварнуў свой бледны твар...
Я ўсё стаяла і глядзела.

А без кашулі белай люты
Кранаўся рук і шчок маіх.
Ды хоць салодкім здадуся міг,
А дзень быў горкім, як атрута.

Анёлак на плачы спізеў,
І бачыў: шлях мой невясёлы,
Але спыніц не захацеў
Ці, можа быць,
не меў дазолу.

Ішла. Належала ісці
Да прорвы самай — прымусова,
Каб невымерна мог расці
Настаўнік —
вопыт мой жыццёвы.

Няхай бы рос, я не супроць.
Ды каб страхоўкі трошкі хоць!

Гаротны, хто праўду шукае,
Бо праўда высока лятае.
Ці рыбінай плавае ў моры,
Ці ў сіце стальным
на запоры.

У склепе, дзе плесня і мухі,
На вишках,
дзе працедаў духі.
Альбо пад матрасам схавана
Ці горш — у зямлю закапана.

Ні следу няма і ні знаку,
Не знайдуць прыбор і сабака...
Ды дзе б ні была яна, праўда,—
Свайму затачэнню не рада.

Я да ўсіх вас прыйду і скажу:
— Дык адайце, што вы пазычалі.
Адбрылі. Выманьявалі. Краплі.
(Мімаходам плявали ў душу.)

Не жадалі, гаворыце, зла?
Зло вы самі, яго ўласбленнене.
Не паставіць мяне на калені,
Хоць і дойга малую была.

Мой дзіцёнак унутраны спіць.
Ён цяпер за ічытом, у быспецы,
Так надзеяна схаваны у срэцы,
Што ніякай страле не прабіць.

«Наша жыццё — сон Бога.»

Богу сніца кащмар трэці дзень,
Ён хацеў бы прачынца:
І ад этага сну страсянца:
«Праладзі, прападзі, страшны ценъ!»

Бог хацеў бы прыемна сніц —
Ну там райскія долы...
Бог хацеў бы любзей бараніць
З дапамогай анёлаў.

З-за мяне непакоіца ён.
Праладзі, прападзі, кепкі сон!

Два недалюбленых дзіцяці
Раслі, каб некалі сустрацца.
І кожны лішнім быў у хице,
І кожныны марыў, каб сагрэцца.

Калі ж жыццёвія дарогі
Ў адну спраміліся адночы,
Нагараваліся, нябогі,
І разбігались ўжо двойчы.

Што значыць
шлях наші невясёлы?
Якія тайны нас згушчылі?
Мы — два наведальнікі школы,
Дзе болей розгамі вучылі.

Хай кожнаму будзе адплата —
Хто добры і хто ліхазей.
Самая чорная здрада —
Што ад любімых людзей.

Самая горшая рана —
Што на душы, на душы...
Калі абalonка сарвана —
Лекуіся: верши піши.

Антыутопія

Каб лета з зімой не зраўнялася!
І прыйдуць тады назаўжды
Не то несаночная восень,
Не то безупынку правесне.

У вулегах чолкі змарнеюць,
Адмовіца жыта расці.
А дрэвы,

ў разладзе з прыродай,

Зусім распрануцца і вымруць.

Сярод дыктатуры туману,
Дзе шэрае пошасці шал,
Мы самі сібе адрачэмся
І станем,

як паастаскі ў склепе.

Хімічную ежу засвойм,
Хімічны ўсцягнем тканіны
І будзем тлумачыць унукам,
Што сонца далёка, ды ёсць.

Да пана Ёдкі

Санаторскі народ

павялі да Наркевіча-Ёдкі.

Два сабачкі ўязаліся следам,
два смелых жукі.
Штих быў новым,

падоўся зусім не кароткім —

Праз Усі і да іншай
скаванае лёдам ракі.

Нёман там з Неманцом,
там былога руіны і рэшткі.
Славу Ёдкі калісьці

Еўропа признала сама.

І бабулі, астаўшыся,
на снезе спяшаціся бежскі,
І няўчымна, спяча памяць была,
як зіма.

Так нязвязка за вонкамі вее...
Ад мцеліц адвыклі мы ўсе.
Торым сцежкі сае пакрысе,
Прывітаўшы пару Вадалея.

Хай нас будучынъ строга не судзіць:
Недасёу, недабор, неўмалом...
Новы час новых думак палёт.
Падштурхуюваюць тых, хто марудзіц.

Вясною бывае пара халадоў.
Сіналоцца кветкі ад лягатага ветру,
Нібыта хателі схавацца у нетры.
Бывае, бывае пара халадоў.

Галоўнае — вытрымаць, ператрываць.
На жаль і на шчасце, жыццё паласатое.
Становічча зорак, сезоны і даты,
Анонсіны, лёсці кірунак, зарплата —
Мянляца ўсё!

Застаеца чакаць.

Роздум пра муху

Перайманне А.Вярцінскага

Муха сядзіць на варэнні.

Гэтага мала, што села.

Можа быць,

села і не паела.

Можа быць, з'гла меней,

Чымся хацеў яе апетыт.

Далей перайду на петыт.

Калі трошачкі лягчэй

Удосталь паесці варэння?
А мо спрацавала інерцыя?
Альбо мела месца камерцыя?

Мо папрасіла сяброўка,
Адмовіць было нялоўка.
А раттам галодныя дзеци
Плачуть,
дых як тут есці?

Дапусцім таксама
(што верагодна):
Салодкае есці ёй шкодна,
Не тут кажучы — дыябет...
А што як у мухі
не скора абед,
Ды перакусаць не раіць дыета?

Дзеци!
Падумашь вам раю пра гэта.
Колькі у нас на шылху перашкод,
Колькі абставінаў розных,
прыгод!
Горай бацикоўскай патружкі
Чужая бліскучая стужка.

Так што прыпасесь пра варэнне
Вялікае мае значэнне.

Эпоха лёдовых палацаў
Калісці пройдзе, спадзяюся.
Ўзыхненца лёгка
Беларусі
І перастаунець мо баяца
Маўклывы,
што вечна з краю.
Рабы з партфелямі, бывайце!
Вас нават Бог не пакарае,
Бо вы як смеце
ў нашай хаце.

Вопыт

Жыццё пасправай раскладзі
на мінуты...
Ёсць вопыт любові
і вопыт пакуты.

У кожнага свой авабязак і клопат.
Ёсць вопыт багація
і беднасці вопыт.
Штам іншых бывае: калечства, няволі,
Раптоўнае смерці...
(Даволі, даволі!)

Ды толькі не кахам
ўзыхчныя слова
За вопыт набыты наші,
чляскі і новы.

Абставіны аслабілі ціскі.
Надоўга? Невядома.
Лёс такі.
Ён лёгкім не бывае, як вада
Не можа быць сухою.

Злыядা

Суправадзяе ўсіх нас на зямлі.

Мы б з ёй пасябравалі,

каб маглі,

Мы б даравалі Богу і людзям,

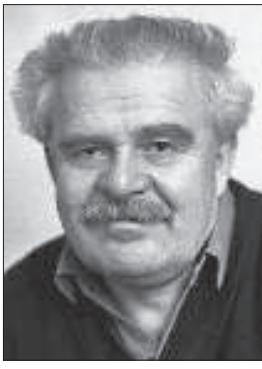
Каб трошачкі лягчэй

жылося нам.

А зрэшты —
што ім наша дараўанне?
Прабачаць і яны,
як нас не стане.

► ПРЕЗЕНТАЦІЯ
П'ЯЎКА
 З НОВАГА РАМАНА

ЮРІ СТАНКЕВІЧ

Квартал, дзе я ціпец спыніўся, замешаны. У сенсе яго насельніцай. У адзрэзенне ад больш заблесчальных тут німа камунальных сістэм абароны з высокімі мурамі, абсталяваныя фотаэлементамі (у такіх кварталах-камунах жывуць людзі, якія аб'ядноўваюцца па ролігійнай, крымінальнай, расавай ці якой іншай карпаратыўнай супольнасцю, а таксама геі, трансексуалы і лесбіянкі). Ён больш не-бліспечны і часта бывае полем, на якім са зборы высылаюць свае адносіны, змагаючыся за сферы ўплыву, а, значыць, за ваду, ежу і права на секты шматлікай маргіналь. Увогуле, наша квазікраіна, не абароненая ў свой час пазбаўленымі свядомасці продкамі, нагадвае своеасаблівы єўрапейскі этнічны гноедастойнік. І хоць у суседніх не намнога лепш, тут, у нас, здолела выпадзіцца тое, што выклікае ўгледзе перацэнку вартасці самога жыцця...

Я ведаў, што як толькі зачынію за сабой дверы, то адрэзу апінуся ў сістэму кантролю. Гэта татальнай сістэмы была запушчана ў мегаполісах гадоў дзесяць таму і з пераменнымі поспехамі выкарыстоўваецца і ціпец, бо шматлікі нападкраймінальныя і крымінальныя суполкі, якія ў апошні час набылі амаль легальны статус і актыўна выкарыстоўваюцца праз асацыятыўную сувязь паміж імі, зноўкі нібы пераазісуюцца. Калі дапаўняльні блокі паміж станцуц таксама ўзделнічніцаў у гэтым працэсе, то за картоткі тэрмін гэтыя блокі будуть утрымліваць калі дзесятніца адсоткай вобразу з паміж свядомасці. А калі чалавек будзе жыць з гэтымі блокамі паміж імі дзесяць гадоў, то яны будуть утрымліваць практична ста адсоткай вобразу, якія назапасілі за мінулы перыяд жыцця. Пытанне пераносу фокуса «Я» свядомасці вырашаеся такім чынам «само сабой», бо смерць цела і мозгу не наносіць страты свядомасці, паміж якой і фокус «Я» па-ранейшаму паўнавартасна функцыянуе ў дапаўняльных блоках паміж. Але вось душа? Як быць з ёй? — пытается многія. Адразу скажу вам адказна: яна не матэрыяльная реч, а значыць, яе ніяма... Замест яе мы маєм фокус «Я» нашай свядомасці.

Адначасова з гэтymі слоўнымі ванітамі, якія вяла ўспрымаў мой слых, вочы міжволі машинальна

заводзілася спецыяльнае дасце, куды заносіліся не толькі адбіткі пальцаў, а і асобныя выказванні і ўчынкі. Нашыя ўлады заклапочаны ціпец галоўным чынам свайгі бяспекай, на што і выдаўчыўся асноўныя сродкі, а ўсё аст茫然е, у прыватнасці, бяспека саміх грамадзян — у іх асабістых руках. Я рэдка выходжу з дому без нажа ці рэзвальвера, хача валоданне зброяй без дазволу забаронена і жорстка караецца спеслужбамі...

Я з большага павячераў штучным бутэрбродам, падобным на мыла, а потым даць падзеньне да пульта ў інчычы ўманіраваны ў сцену тэлевізора — яго старадаўнюю мадэль. З экрана зазыўна заўсіміліся напаўголёныя юрлівія прыгажуні, трансвестыты і педерсты, напамажаныя каменетары бралі інтар'ю ў зоўсёдзь зарадленых жыцьцем людзей, часам прапаноўваліся карцінкі нейкіх тэхналагічных распрацовак, падлічваліся сумы прыбыткай.

Потым экран надаўта захапіў футуролаг — штучна мадаждавы чалавек сярэдняга веку, з паголенымі зірапам і густой чорнай барадой.

«Перадоленіе смерці», — вяячу ён, — гэта адзінства, нечвучаная задача, якую раней чалавек не мог перад сабой паставіць, але гэта задача бачыцца вырашальнай сінінай. Ёсь праблемная тэорыя і не спыняеца практыка, ёй занятытыя сірэчнай навукой. Ціпец замест марных дыскусій мы прапануем дакладную тэхналогію бессмортнасці свядомасці. Гэта тэхналогія адразу зменіць ўсё наша жыццё. Знікнеть нацыянальнасць і яе атрыбут — мова»...

...«Галоўнае для нас — перанос фокуса «Я» свядомасці на камп'ютернае асародзіе, — прадрачкаў далей футуролаг. — Як жа та-кое вырашаетца? А вось як: сама юлісцівасць паміж заключаецца ў тым, што яна пастанаўка абліччаў, і прыкладна дзесяніна адросткаў вобразу».

«Так, — прадацьгаў з экрана барацьбы гаварун, — тысіцы фантыкаў-нацыяналісту захочуць пасля смерці свайгі біямасы застасацца ў межах свайгі краіны і свайгі мовы, працягваючыя служыць нацыяналістікі і ідэі. Але, як мы ведаем, іх мала...»

Выхоплівалі змест амаль незадаўнага біягучага радка ў ніжнай частцы дысплея: «Кніга — самая шкодная реч для грамадства. Яна слепіць вочы, атрафіруе слых, псуе мову, служыць распаўсюджваннем эжыўных сібеў і варожых намеру, абгрутоўваючыя пошуки такіх ісцін. Ісціна? Ісціна — гэта мана. Здаваіце кнігі службам біспекі, зінчайшай!»;

«Вілені Магаба, жыхар 52-га квартала Мегаполісу разразаў з дапамогай электрычнай пілы сваёй білога сужніцы, а цела па частках вывез на звалку. Злачынца арыштаваны...»

«Да гэтага часу, — прадрачкаў, між тым, далей футуролаг, — галоўнай якісцю нацыянальной прыналежнасці з'яўлялася мова. Менавіта яна дзіліла чалавечтва на народы. Але наўшота нам ціпец асобная мова? Мы прапануем вам трансмог агульнай іншаземнай мовы. Падключачы такі трансмог да свайгі свядомасці, вы імгненнем пачнече гаварыць на іншаземнай мове, як на роднай. Хто як хоча, той і будзе гаварыць. Гэта адрынне ўсе нацыянальныя адрозненні паміж людзьмі. Моўныя трансмогі — бомба, якая ўзарве наш свет. У самы картоткі час адбүдзеца нечвучаная інтэграцыя чалавечтва ў адзіную супольнасць. Любы чалавек, выкарстоўваючы трансмог любой мовы, нарадаў свету, здоле стаць на нейкі час «свядомасцю іншай нацыянальнасці», прынёшы ўзятую новую мову ў якасці другой роднай. Знікнеть ўсіялякал ксенофобія. Далой ксенофобскую працаганду!»

«Толькі што адбўяўся замах на былога сакратара ідэалагічнага аддзела Партыі Бессмортнасці Ёхана Цынка, які вітраўся дамоў у квартал 240. Яго машина была абстрылянна з аўтаматычнай зброі злачынцам, які знаходзіўся ў прыпаркаваным непадалёку падарожніку. Атакаваны чальцамі службы біяспекі нападаўшы буй забіты. Забіты два ахоўнікі. Ёхан Цынк не падырнуў.

«Так, — прадацьгаў з экрана барацьбы гаварун, — тысіцы фантыкаў-нацыяналісту захочуць пасля смерці свайгі біямасы застасацца ў межах свайгі краіны і свайгі мовы, працягваючыя служыць нацыяналістікі і ідэі. Але, як мы ведаем, іх мала...»

Разбудзіў мяне сігнал нацалоніка. За вакном ужо рассвітала, тэмпература паветра крху зменшылася, але было амаль таксама задушліва, як і ўчора вечарам.

Таймер паказваў чвэрць на сёмую гадзіну. Я са здзілением пабачыў, як на дысплеі высвітліўся твар мейт упрашчанай наведальніцы — жанчыны па імені Мойра. Ужо выходзічы на сувязь, я машинальна дзілчаны, што з яе падыходамі ўзнікнуў супрацьпраступу хоўяючое прыстасаванне.

— Слушаю, — чамусыц з хвала-ваним скажаў я.

— У мяне намер зайсці да вас неадкладна. Вы адзін, спадар Берташ?

— Так.

— Тады, калі вы не супраць, адчыніце дзверы. Я побач.

— Згодна.

Я яшчэ раз зірніў на гадзінік, каб упэўніцца ў тым, што не памыліўся і ціпец сапраўдна яшчэ вельмі рана. Гэта жанчына прыбыла. Чаму яна спынаеца? Яна адна, ці па-ранейшаму з тым маўклівым Платонам? — замільгала ў майі

галаве недарэчныя і малавытлумачальныя пытанні. Урэшце, я адчыніў і стаў чакаць.

Праз некалькі хвілін госця з'явілася на парозе. Я убачыў, што замест суненкі на ёй быў ільяніны камбінезон са шлейкамі, а валасы на галаве падабраны пад спартыўную бейсболку; толькі ўсё вірапата чамусыц выглядала буднай і ў некалькіх месцах была пашкоджанай. Праз аголене пе-перадплечце чырвонай пістэй цягнулася свежая драпіна. Жанчына выглядала не зусім адэкватнай, і я зразумеў, што нешта здарылася. Урэшце, я не памыліўся.

— Ваш спадарожнік, — спытаў я, — ён таксама прыйдзе?

— Платон не прыйдзе, — праз паўузу адказала яна, і твар яе сутарэвала перасмыкнуўся.

— Я знерухомеў.

— Што здарылася?

— У мене праблема, спадар Берташ, — выдыхнула яна, — мне патрэбна дапамога.

Я моўчыкі ўзяў яе за руку, праве ў пакойчыкі і пасадзіў на канапу. Але яна падхапілася з месца, скінула з галавы бейсболку і пачала персональны хадыць: смекраў у адзін бок, паварочвалася і рабіла столькі ж нэзад.

— Здыміце чаравікі, — працанаваў я будзёна, чакаючы тлумачэння.

Яна паслухалася, але хадыць не перастала.

— У душавой ёсць вада? — нечакана спытала яна, спыніўшыся.

— Наўрад ці.

Тым не менш, я зазірнуў у душавую і павярнуў кран. Вада паліаса, і я ўспомніў, што пры засліенні заплаціць за кубамет даволі адчуўтвеную суму. Як заўсёды, ваду тут уключалі хіба што начу.

— Зарыаса, — сказала яна распранаючыся, — я ёсць растлумачу. Толькі пасласта і пасадзіў на канапу. Вады не супраць? Я вельмі шкадую, што прымушаю вас непакойчыцца. Прабачце.

Яна зінікла за дзвірьмі, я пачуў, як паліаса вада, пасля чаго знайшоў свежы ручнік і, прыадчыніўшы дзвёры, павесіў яго на вішак. Мельгам убачыў жанчыну, якую ўжо сталяв пад струменем вады, і асаніў яе целасклад:

— Стрыны, даўгія ногі, акруглыя клубы, шырокія плечы — пісна, тады і камікі зіркі, якія зіркі. — Якія зіркі вымыслилі старажытныя амазонкі.

— У вас знойдзеца які халат? — спытала яна праз хвіліну. Шум вады зінік.

Я адказаў, што не нашу хадыць і пранаваў ёй накінцу маюшы, на што яна моўчыкі задушліва, як і ўчора вечарам.

— Мяне ўжо, магчыма, шкучыць, — неяк вяла канстравала жанчыну па імені Мойра. — Я мушу неўзабаве ісці.

Я хутка кеміў і вадеў за сабой гэтую немалаважную якасць. Ланцужок нейрону ў майі галаве, пісна, перасталяўся на ілезнім чынам, бо праз некалькі секунд я ўзнівіў на паміж бігчугі радок з экрана тэлевізора, і ўспомніў фрагмент тэксту. Няўжо гэта так?

— Замах на былога сакратара ідэалагічнага аддзела партыі Бессмортнасці... Забітыя двое ахоўнікі ў нападаўшы ёй. Ёхан Цынк застаяўся жывы.

— Дык гэта вы зрабілі замах на Ёхана Цынка? — вырвалася ў мене.

Жанчына знерухомела.

— А вы лічыце, што той варты жыцця? — адказала яна пытаннем на пытанне.

— Мне напляваць, — шчыра сказаў я, — але ці трэба падстайціца пад кулі з-за нейкіх дзяржаўных клоў? Дарэчы, чыя гэта была ідяя і навошта было ісці на яе выкананне, не падрыхтаваўшыся як след?

— Вось вы б схадзілі?

— А што гэта даслі? «Людзейчынену»?

Але тут я замаўчыў, бо спрэчка ў такі момант была бессансонная, а зрабіў нешта такое, на што б адразу не рашыўся ў іншай сітуацыі. Я сеў з ёй побач і абняў яе за плечы, са шкадобай заўважыўшы, што яе чела ўсё ёсць нервова ўздыргавалася пад маймі дланімі.

— У цябе знойдзеца што-небудзь з транкіліпаку? — спытала яна, гледзячы на падлогу і перайшоўшы да падлогі.

— Не. Я іх не ўкываю.

З дапамогай маіх пытанняў яна пацупова паведаміла ўсё, што адбылося з імі за апошнія суткі. Платон, які павінен быў здагадвацца, з'яўляўся чальцом невядомай міне забароненай радыкальнай суполкі. Як дарэчы, і яна, Мойра. Як і з большага ведаў, у краіне дзеінайчыцца ці, наадварот, чакаючы на кансервацыі свайго часу, неарадынныя, сур'ёзныя лодзі, не алергачныя змагары на словах, а халоднікроўныя выканаўцы, якіх улады, вынікненіемі дзеінайчыцца ці, наадварот, чакаючы на іншыя змагары.

— Платон не пасвяціў мяне ў свае планы пасля сумеснага на-ведвідання вас, спадар Берташ, але вы яго нечым цікавілі, і ён прыходзіў адміслюючыя. Іхады з'яўляюцца ў міне гадзін, то варта ехаць на Новы Эдэм. Гагадвалі і я прымкніты. Учычы яму не ўдалося, і ён, ужо забыты, згарэў на машыне. Магчыма, ён зіркі разам з разам.

Праз нейкі час яна даведалася з тэлекронікі пра замах і адразу пазнала ў нападаўшы Платона. Нагадвалі і я прымкніты. Учычы яму не ўдалося, і ён, ужо забыты, згарэў на машыне. Магчыма, ён зіркі разам з разам.

— Так. Амаль усе, хто працаваў з тваймі бацькамі, былі праз нейкі час пакараны. Мяне саслалі ў Эдэм.

— Пабудзеп у мяне, пакуль усё спакойцца, — сказаў я, — а потым мы, верагодна, рушым у паселішча.

— Дзякую. Я не памылілася ў табе. Думака, вось, чым бы табе аддзялчыцца...

— Не клапаціся.

— Ты натураў! — нечакана пацікавілася яна, па-ранейшаму седзячы на канапе і не падымайчы галавы.

— Хіба гэта не бачна?

— Тады транкілізатарапаў не трэба, — на яе вуснах з'явілася ўсмешка, у якой было, на мой погляд, нешта змушаное, але затым яна рагітам скінула з сябе капушлю і рагіцца абліччы. Я не адразу авалодаў ёй, а нейкі час моўчкі лацішыў, пісна, ужо тады ў мяне да яе ўзінікало тое самое паучніц, якое, яшчэ да гэтай нечаканай фізічнай блізкасці, злучыла нас разам і якое з даўніх часоў называлі каханнем...

► МІНІПАЭМА

НЕ ДАЙ ЗГАСІЦЬ НАДЗЕЮ

Марыя НОВІКАВА

*Калі ты ступіш у абшары ночы,
О, колыкі болю на тваім шляху!*
Ірина Дарагейчук

Ёсць талент — жыць...
Марыя Баравік

*Голос Бога:
— Мой чалавек, Мой скарб і боль
Мой вечны,
Табе Я даў у спадыну Зямлю.
Але, каб свет не страціў чалавечнасць,
Янчо ѹ агеньчык Веры запалю.*

*Калі ты ступіш у абшары ночы,
Ён будзе гэзіц цябе сваім цяплом,
Каб ты з дарогі ісціны не збочыў,
Асветліціц шлях дверлівым светлом.*

*Маё непаслухмінае стварэнне,
Каб сапрауды Маім адбіткам быў,
Я даў табе стваральнае імкненне
І Таленту агеньчык запалю.*

*Каб на шляху сваім бяды не зведаў,
Адрозніці мог, што — добрае, што — зло,
Я дам душы тваіх і працу ведаў.
Так, дам табе Я Мудрасці свято.*

*Пытаешся, дзе шчасце і бацаке?
Як жыць табе ў нядолі і журбे?
Вазьмі Надзею, каб сябе не страціць.
І прыкладзеца іншае табе...*

*Адказ Чалавека:
— І я пайшоў напротаю дарогай,
Пайшоў, не наракочы на лёс.
І палычнега ѿ дарункі Бога,
Я іх святою ѹ жыццёвым свет панёс.*

*І найярчэй мая гарэла Вера.
Дзіцячы позірк мой шукаў нядоба.
І ў храм быў абычненых дверы,
І быў на алтары жывы Хрыстос.*

*Ды час мянэ прыспешаў у даросласць.
Агеньчык Веры мне нязручным стаў.
Забыўся я пра чырвасць і пра ёзнецасць
І ў спакушэннях веру занядбаў.*

*Згасіў агонь, каб востк дарма не траціц:
Зашепто зноў, калі надыде час —*

*Бліжэй да Пасхі, ці пры іншым свяце...
І свечкін труп заторкнуў за абраз.*

*Згасіў агонь, што цепліцца так квола.
І больш не браў таго я ў галаву:
Жывець эса лодзі без ле наўкола.
І я без Веры неяк празъяву...*

*Без Веры...
І на трон узняў я Розум.
— Уёл злагу, адбою, — рашыў.
Не ўбачыў я голоўную пагрозу:
Выў розум мой пазбаўлены душы.*

*І не было ѿ мене абмежавання,
Маральны меркі ѿ сэрцы не было.
І стаўся Розум свету пакараннем.
Бо затаптаў я Мудрасці свято.*

*Дзе ж выйсце?
Творчасць! Талент — мой ратунак!
Я ў гты вір ныркнү, бы ў акін.
Я выпесціў Твой, Госпадзе, дарунак,
Ды сам сябе ізноў завеў у эман.*

*Не шкадаваў ні высілкаў, ні часу.
Я адчуваў, як з кожным днём мацней
Так надзвычайні, зырка, зорна, ясна
Гарэла свечка Таленту ўва мене.*

*Казалі: «Шапкі прэч, праф намі — геній!»
Лагодзіў сущы эсты хваласцеј.
І я не слухаў голасу сумлення,
Бо славы і вядомасці хацеў.*

*Я даслужыўся да вянкоў лаўровых...
Ды толькі ў той пагоні з хвалой
Свядома заглушиў я шыбрасць слова
І ў пустаслоўі страціў Талент свой.*

*Тры свечкі. Тры забітыя ахвяры
Маіго бяздум'я і жысцёвых драм...
Даруйце мне, засубленыя мары,
Агонь душы, што задушыў я сам.*

*Стоя над цемрай, над бяздонным вірам.
Застаўся крок...
І тут успомніў я,
Што свечак усяго было чатыры...
І этая — апошняя мая.*

*Крычала ўсё: «Згасі яе! Спазніўся
Ты начыніці бліткага ліста!»
У цеме сэрца ціхі блік свяціўся.
Я упершыню агонь гасіць не стаў.*

*У ночы сэрца блік свята ніцее...
І голас з той далёкае пары*

Смерць забірае шмат гадзін.

*Трава ўмірае белым днём
Ліпеня зялёна-лістовага.
Свечкі каштанаў гарашь агнём,
Чакаюць хіба дня новага.*

*І пахне ўсюды белым бзэмам,
Сцежкі ѿ ў карунках,
Воблак паўзе над лесам
Ціха — поўны задумкаў.*

**Калі б рукі
маглі вызваліць сэрца**

*Калі б рукі маглі вызваліць цябе, сэрца,
Куды ты паляцела б?
Далёка па ўсёй зямлі,
Якую поўнае неба захачела
Зрабіц пустош. У горад,
Да мора, да гары над долам,
Калі б рукі маглі зрабіц цябе волным?*

*Я б не замкнулася на замок,
Я б пабегла праз далины,
Лісы і палі, колыкі змагло б,
Лавіла б шчасливія хвіліны
Пад сонцем. А калі змагло б,
Не знайшло быт пляча,
Каб галаву сваю прытуліць.*

Мне падказаў імя яго: «Надзея...»

*І ўсклікнуў я:
— Не памірай! Гары!!
Гары! Свяці!!! Адпречу ѿ сумневы!
Я болей не могу ХАЛОДНА ЖЫЦЬ!*

*І, як з нябес магутная залева,
Слоў шчырых мора хлынула з душы.*

*І я адчуў забытае трымынне
Плякучых думак і шчымлівых нот.
І зноў жывое польмія натхнення
Маю душу прабіла навыёт.*

*Сказаў тады:
— Мінае прага славы,
Сцірае час абрэсы гарадоў.
Руйнующа палацы і дзяржавы,
Ды вечны Надзея і Любоў.*

*Мінае ўсё: бацаке, шанаванне.
І я міну. І цэлы свет міне...
І этага адкрыцця было світаннем
І Граджэннем Мудрасці ўва мене.*

*І я скажаў:
— Адкіну ѿсе ваганні,
Адкрыю сэрца словам я Твайм,
Твая Любоў ратуе ад змяркання.
Мой Божа, назаві мяне «свайм».*

*Пакліч мяне з глыбін маіц цямнечы,
З маёй тугі, бязвер'я і трывог.
Твая Любоў мае акрыліція плечы...
Пакліч мяне, пакліч мяне, мой Бог!*

*...І раптам думка зыркаю маланкай
Працяла адкрыццем моі думны ѿмы:
Калі «Цібе шукаю я ад ранку...»,
Якім эса, Госпадзе, я быў слыпым!!!*

*Ты быў са мной ад першага імгнення,
Ад нарадзення неба і зямлі,
Ад першай думкі, ад маіго ўтварэння
Любоў і голас Твой ўва мене жылі!*

*Мне больш не страшна. Бо калі настане
Мой крок апошні ѿ хвалю небыцца,
Зазіе Бог над безданню — світаннем
І зноў пакліча з цемры да жыцця!*

*Голос Бога:
— Дзіця Маё, Мой клопат і натхненне,
Адкрыу ты найважнайшай ўжыцці:
Праз страты, горыч, праз усе цярпенні
З Надзея непагаснаю ісці.*

*Насі Яе ѿ душы, дзяліся сло,
Не дай Яе нікому задушыць.
І памятай, што Я заўжды з табою,
Як і Надзея — лепшы ТАЛЕНТ ЖЫЦЬ!*

► ПЕРАКЛАД

Філіп Ларкін

ФІЛІП ЛАРКІН (PHILIP LARKIN)
— англійскі пісьменнік (1922–1985),
нарадзіўся ў Ковентры, закончыў
Оксфардскі ўніверсітэт. Лаўрэат
шматлікіх літаратурных прэмій і
ўзнагарод, сярод якіх — Карапеўскі
залаты медаль за паэтычныя
дасягненні.

Вада

*Калі б мне сказали
Прыдумашь разлію,
Я б скарыстаў ваду.*

*Хадзіць у царкву —
Трэба ісці ўброд, каб
Захаваць сухім азленне;*

*Літургія мая мела б
Вобразы акунання ѿ ваду
І шчырае хрышчэнне,
На ўсходзе я мушу*

*Падніць шклянку вады,
Дзе будзе збіраца
Анёльскае свято.*

Я пачаў гаварыць
*Я пачаў гаварыць:
«Чэврэй стагодзьдзя», або
«Трыццаць гадоў таму» —
Пра сваі ўсціці,*

*Затаіўшы дыханне,
Быццам падаю і ўздымаюся
У вялікай мёртвай пяцілі
У пустельным небе.*

Скошаная трава
*Трава слабая ѿ пакосе.
У скосаных сцяблін
Кароткае дыханне,*

Смерць забірае шмат гадзін.

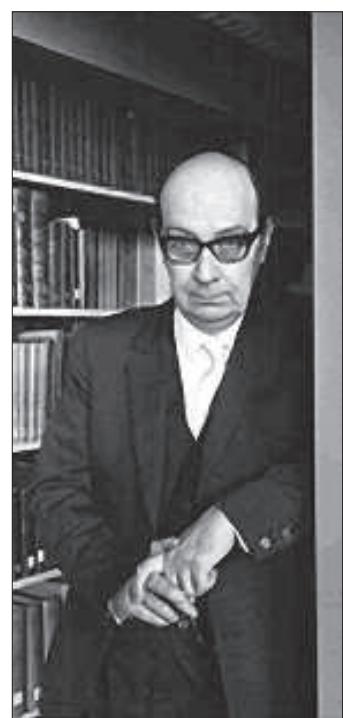
*Трава ўмірае белым днём
Ліпеня зялёна-лістовага.
Свечкі каштанаў гарашь агнём,
Чакаюць хіба дня новага.*

*І пахне ўсюды белым бзэмам,
Сцежкі ѿ ў карунках,
Воблак паўзе над лесам
Ціха — поўны задумкаў.*

**Калі б рукі
маглі вызваліць сэрца**

*Калі б рукі маглі вызваліць цябе, сэрца,
Куды ты паляцела б?
Далёка па ўсёй зямлі,
Якую поўнае неба захачела
Зрабіц пустош. У горад,
Да мора, да гары над долам,
Калі б рукі маглі зрабіц цябе волным?*

*Я б не замкнулася на замок,
Я б пабегла праз далины,
Лісы і палі, колыкі змагло б,
Лавіла б шчасливія хвіліны
Пад сонцем. А калі змагло б,
Не знайшло быт пляча,
Каб галаву сваю прытуліць.*

Пераклад Алены ТАБОЛІЧ

ПРОЗА

14 (6)

► АПАВІДАННЯ

ФОТАМАЙСТАР

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ

Лета выдалася гарачае, спікотнае, без дажджоў. Зблажына на палі даспявала без пары, з малым, засушаным зернем. А ў верасні, калі поль паступова гусцела, пачаліся дажджы. Толькі першага верасня, як памятнае майстар Карнілка, пагода стала адмысловая, як паказу, і ён заўсёды прыносіў дадому, у сваю фоталабараторыю, некалькі стужак і касетаў добрых віслых школльных здымкаў, якія рабіў па запрашенні ў некалькіх школах, толькі паспявай.

Эта быў скі-такі заробак да яго працы ў газете, якую ён не любіў і ўжо падумваў пра тое, каб пайсці ў якое іншае месца, каб не здымкаў наядзьмутых старшыніў калгасаў, заношаных трактарыстаў і навыспаных худых дэярак.

Цяпер апошнім часам нахаплілася новая — ці то хвароба, ці то ўлюбенасць — хадзіць на мітынгі, якія сяды-тады арганізоўвалі апазыцыйныя партыі, выдаваць на вуліцы і на плошчы не адну тысячу людзей, пераважна моладзі. Яму аслабіла імпанаў ўялічавалі майданы вожак самай баявітай і шматлікай партыі, якая мела ў сваіх праграме бачыць. Беларусь незалежнай дэмакратычнай краінаю — без камуністы, з'арыентаваных на Усход. Эта быў Ліон Войніч, высыкі, стройны, хударлавы мужчына з галавою мудраца: высокі лоб, які ўжо пераходзіў у лысіну, цёмныя смельяя очы, вострыя правілы нос, добрая акрэслены жарсткаваты рот, прыменяга тэмбр барытоністы горлас, якім ён умее артыстычна мадуляваць. Яшчэ ўм здзіўляла тое, як ён умее гаварыць: цвёрда і пераканаўча, ніколі не зайкачыся і не спытываючыся, нібы перад ім ляжаў тэкст, набраны вялікімі літарамі...

Хоць майстар Карнілка па пашпарце лічыўся рускім, бо нарадзіўся на Смаленшчыне, ён цалкам трапляў у палон яго жалезнай логікі і згаджайся з прамоўцам на ўсе то, як і ўсё тэя, хто яго чуў вось на гэтай плошчы, падыўцаў у самых розных ракурсах, у самых нечаканых паваротах, выразах твару: у часе прамовы, па пазах, часам з усмешкай, калі відаць, быў яго белыя роўныя зубы, калі правая рука яго падкрэслівала нейкую новую думку. Але жаўсты і ўсмешкі ў яго быўлі рэдкі.

Майстар Карнілка лічыў, што гэты чалавек дадаўца пастаўленай мэты, хоць иму будзе вунь як цяжка, і ўсё душою хадзей иму спрыяць — хоць бы вось такім спосабам, — прац аб'ектуў, каб захаваць яго воблік надбюта.

А зусім нядаўна фотамайстар надумаў сабе цікавую работку: змістраваць фотаальбом, у якім паказаць сваёго героя Лівона Войніча ад пачатку іх знаёмыства да сённяшніх дзён, калі той

выступае з высокай трывуны ва ўладзе, на сесіях, на сустрочах з выбаршчыкамі, на плошчах перед тысячнымі наётапамі, дзе ён разка крътыкуе рэжым за тое, што ён прадае нацыянальныя інтаресы: закрываючы беларускія школы ў гарадах, а ў сцянах распублікі ўжо ніяма вінодворы — і нават траба: даваць вытрымкі з яго выступленняў — самыя восты і трапыны мясціны.

Альбом будзе трохі палітызованы, але што ў гэтым дрэннага? Цяпер такі час: палітыка сядзіць у кожнага ў пячонцы, без яе праства немагчыма жыць. Добра было бы потым раstryжраваць альбом, каб яго пусціць у людзі, у народ, але гэта паспеціц. Галоўнае — зрабіць арыгінал-макет, а тады будзе ведаць, што і кі, які бок вярнуць і куды кіраўцаць.

Аказаўся, што не тац усе проста, як яму спачатку здавалася. Траба было перакапаць свой архіў стужак — плёнак і касетаў, старых здымкаў, якія ляжалі ў яго, складзаныя без усякай сістэмы, лепши скказаць, зваленыя ў кучу, у якой цікавка было знайсці пачатак і канцы. Да таго ж у яго ўсё неяк нязнік памянілася паламалася: ён разўвёўся з жонкаю. І адна з прычын, калі не галоўная, была тая, што фотамайстар пераставаў як след змайміць сваімі справамі, каб пракарміці і дагледзець сям'ю, а звязаўся з апазыцый, працападаў на розных мітынгах і дэмантрацыях, здымай нейкіх там кръкунуў, што выступалі супраць рэжыму. За што не раз фотамайстар меў непрыемнасці — не толькі ад роднае жонкі, але і ад уласнага начальніцтва на работе, а таксама ад міліцыі, якая часціком затрымлівала яго, забірала і засвечвала стужкі, спасылаўчыся на нейкія ім вядомыя, а яму невядомыя, пастаўновы і ѡказы, пагражала ўжыкса дзяло больш строгімі мерамі. Яны з жонка размянялі кватэрку, ёй дасталася два пакоі і дзве дзяцей, а яму — аднапакаёку на першым паверсе ў старым доме, пабудаваным яшчэ пасля вайны, — казалі нават, што яго збираючыя зносьць, а тут пачацца новая вялікая будоўля. Але калі тое будзе...

Пры размене, пярэбарах у яго шмат чаго згубілася, шмат чаго завалілася і перабытала, таму ён да ўсяго стаў адносіцца яшчэ больш нязважна, нібы стаў жыць сённяшнім днём — і толькі.

Ва ўсякім разе, цяпер яму рупіў толькі альбом, астатніе стала дробным і нецікавым. І якраз тут у яго з'явіўся новы клопат: неяк на мітынгу недзе ў кастрычніку да яго прыклейціся адзін хлонепакаўня вясковага тыпу, праста апрануты, і сам прости, як лапаць, сярэдняга росту, русавалосы, у шэршы падношаным плащы, са спартыўнаю сумкою чорнага колеру, даўно не новаю. Ён стаў угаворваць майстра ўсяць яго на кватэрку. «На якую кватэрку? — здзіўляўся майстар.

— Я маю аднапакаёку, у якой мне і аднаму цесна, а ты хочаш, каб я цябе ўзяў. Хто ты такі?»

Хлонец расказаў, што ён студэнт трэцяга курса, што яму цяпер не дадзі інтэрната за яго паходы на мітынгі і дэмантрацыі, сказаць шукавік кватэрку. Ён хадзеў бы пабыць у яго хоць пару месеці, а там яго сябра абраў яму знайсці добрае месца з ім разам, там у яго цяпер нейкія непаладкі ў сям'і... Хлонец так прасісі, так умольваў майстра, што ён згадаўся ўзяць яго на якіх пару месеці. Раз хлонец паплаціўся за сваю цікавасць да апазыцыйнага віхру, то яму траба дапамагчы, — рашыў майстар. Выходзіць, што яны абодва паплаціліся за адно і тое ж, звязаны адной вяровачкаю.

Вечарам хлонец прынёс свае небагатыя пажыткі: раскладушку, чорную сконкую коўду, пару прасцінаў, невялікі яскін падушачку, яшчэ ўсякай там драбізі: ручнік, шыла-мыла, вярную шчотку.

Яны павячэралі разам, пілі мадалдаўскае віно, якое прынёс новы віктарант — звалі яго Ігнасіем, рэдкае цяпер ім. Ён быў негаваркі, толькі трохі расказаў пра сябе — адкуль, хто бацькі, колькі братоў-сёстраў, але ўсё ў яго было звычайнай, без ніякіх адхilenняў ад нормы.

Гаспадар таксама сёе-то распавёў яму пра сябе, паказаў некалькі здымкаў, зробленых на мітынгах, хлонец зацікавіўся імі, пытагаўся, хто гэта, а хто гэта, а галоўную фігуру звычайнай ў цэнтры здымка, высокую, з адкрытымі тварам і голаўю галавой ён добра ведаў. Майстар расказаў пра тое, як прыйшоў да думкі, што вось гэты, на здымках, Лівон Войніч, гаворыць правільна: траба тое, якіх роўны, спакойны — ні ўлева, ні управа.

«Ну й ладна, мне што? Зарас паснедаю — і за работу».

Снедаў, думаў, успамінаў учарані вечар, гуттарку з хлонцам. Ці не разабріў ён глупоты, што адразу паказаў сябе, распрануўся дагада! Но мя не варта было бы так адразу?.. Але што, хіба ён не ведае, хто ён, Карнілка, якому Богу моліцца? Хіба не быў ён на мітынгах, не бачыў, на чым баку яго сімпаты?

А вось хто гэты Ігнас, ты, братка, ведае толькі павярхойна. Но мя зусім не той хлонец, за каго ён сябе выдае? Варта было б праверць, што гэта за студэнт, ці за сімпаты да апазыціі яго выставіўся з інтэрната? Но гэта звычайнай падсаднай вутка? А ты, стары, адразу пайшоў на яе голас? Можа такое быць? Можа, якіх і цягні...

Але, з другога боку... Здаецца, нічога падзаронага за ім няма. Звычайнай праставаты, вахлакаваты, не надта развітыя як на сёняшнім дні студэнткую моладзь. «Штабс-капітан Рыбнікава» не чытаў. Купрэна нават не чуў. Звычайнай студыёус, чаго ад яго хадзец? Па гадах, здаецца, яму ўжо недзе двадцаты пяць, што ж ён так спазніўся? Ці служыў у войску — не скажаў... І яшчэ — зачуханасць яго здаеща штучна, тут ён як іграе ролю такога вясковага лапца, а сам, відаць,

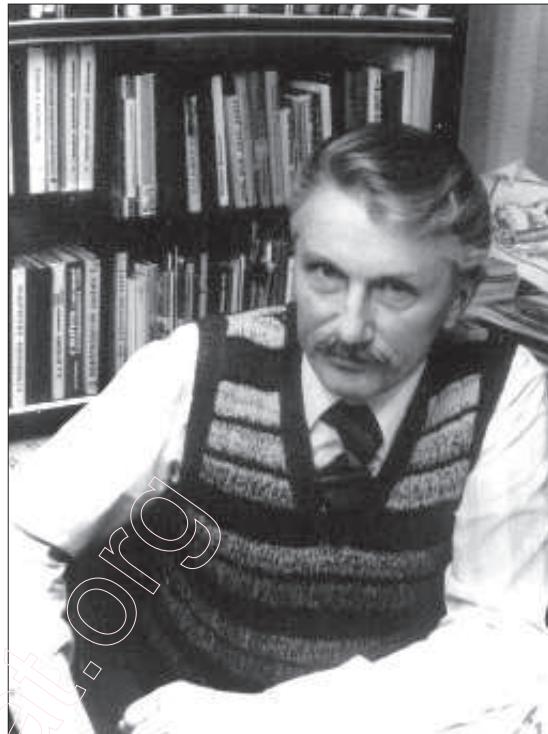
ходзіў зручнае позы. І калі заснүў сам майстар Карнілка, нават не заўважыў — плаўна і непрыкметна.

Слаў моцца, без усякіх сноў, і прачнічаўся ўжо завідна, было восенем пятынцаць. Гляняніу на раскладушку — пуста, яна акуратна засланая чорнаю суконкай коўдрай, на падушцы яскін ляжыц згорнутая ў дзеўце стокі невялікай паперка, як з блакнота. Майстар разгарніў яе і прачнічаў: «Выбаччаре, спяшаюся на заняткі. Буду вячаре, пачынаюся на заняткі. Буду вячаре. Гінас». Порчы роўны, правільны, спакойны — ні ўлева, ні управа.

Сёняні дзэні яго прышоў някіх хутка, выйшаў толькі ў краю, купіў пельмені, яек, кефіру, кавалак таннае кілбасы — на дарагу выбачай! Галоўнае, каб бы было што закінчыць у топку, казаў адзін чыгуначнік. Свой жывот ён прывучыў не быць пераборлым, за што не раз і сварыўся з жонка, бо ёй, як жанчыне, хадзялася часам нечага смачнейшага, чым яго шырнігатрэб.

Новы віктарант прышоў у дзесяць вечара, казаў, што затрымаўся ў чыталіцы. Дзіўна, што пра ключён не загаворваў, а гаспадар сам не напрошаваўся. Але, нібы адгадаўчы яго думкі, хлонец скказаў, што ён увесе час будзе прыходзіць недзе так — пасля дзесяці вечара, астатні час ён або на занятках, або ў чыталіцы, шмат семінарскіх заняткаў, увесе час траба рыхтавацца, каб не страпіць сітъпендыі. Сёняні ён быў у трохі лепшым касцом, паголены, прычесаны — меў прыстойны выгляд, і майстар падумаў, што праста ён прывыкае да чужога чалавека. А галоўнае, каб ён яму яго сімпаты?

Вячэралі разам, зноў кватрант дастаў са сваёй спартыўнай сумкі пляшку мадалдаўскага партвейна, запальнальна паглядзеў на гаспадара: што ён скажа? А гаспадар скказаў, што яму гэта не зашкодзіць, а вось студэнту дык можа адбіцца на пасляхвастані, на што той з усмешкай адказаў, што можа піць доўга, а яшчэ даўжай — не піць, тым больш партвейн, які ён уважае лепш за сухача. Потым ён нечакана пахваліўся, што прачніца гупрэна нават не чытала: «Штабс-капітан Рыбнікава», што иму вельмі спадабалася апавяданне і гэты японскі штабс-капітан, вельмі разумны і асцярожны чалавек, а

ходзіў зручнае позы. І калі заснўў сам майстар Карнілка, нават не заўважыў — плаўна і непрыкметна.

Слаў моцца, без усякіх сноў, і прачнічаўся ўжо завідна, было восенем пятынцаць. Гляняніу на раскладушку — пуста, яна акуратна засланая чорнаю суконкай коўдрай, на падушцы яскін ляжыц згорнутая ў дзеўце стокі невялікай паперка, як з блакнота. Майстар разгарніў яе і прачнічаў: «Выбаччаре, спяшаюся на заняткі. Буду вячаре, пачынаюся на заняткі. Буду вячаре. Гінас». Порчы роўны, правільны, спакойны — ні ўлева, ні управа.

Сёняні дзэні яго прышоў някіх хутка, выйшаў толькі ў краю, купіў пельмені, яек, кефіру, кавалак таннае кілбасы — на дарагу выбачай! Галоўнае, каб бы было што закінчыць у топку, казаў адзін чыгуначнік. Свой жывот ён прывучыў не быць пераборлым, за што не раз і сварыўся з жонка, бо ёй, як жанчыне, хадзялася часам нечага смачнейшага, чым яго шырнігатрэб.

Новы віктарант прышоў у дзесяць вечара, казаў, што затрымаўся ў чыталіцы. Дзіўна, што пра ключён не загаворваў, а гаспадар сам не напрошаваўся. Але, нібы адгадаўчы яго думкі, хлонец скказаў, што ён увесе час будзе прыходзіць недзе так — пасля дзесяці вечара, астатні час ён або на занятках, або ў чыталіцы, шмат семінарскіх заняткаў, увесе час траба рыхтавацца, каб не страпіць сітъпендыі. Сёняні ён быў у трохі лепшым касцом, паголены, прычесаны — меў прыстойны выгляд, і майстар падумаў, што праста ён прывыкае да чужога чалавека. А галоўнае, каб ён яму яго сімпаты?

вось жа прамахнуўся — і пагарэў з-за нейкай там прасціцеткі. А каб не яна, дык ён яшчэ вуну колькі нашкодзіў бы. А каму тэрба было яго вылавіць, тыя спалі... Нешта падобнае было і ў гэтую вайну...

Але развіваць тэму студэнт не стаў, а гаспадар ахвотна падключыўся. Менавіта, каму тэрба, той заніты абы чым, а не галоўным. Вось чаму на і правучылі тыя ж немцы, як японцы ў ту вайну. Мараў «сей басні таковы»: «Дзякую Богу, што твой праціўнік паўдурак. Інакш табе было бы не знаесь галавы».

На што студэнт нечакана сказаў, што яму падабаюца амэрыканцы: за сваю паразу ў Пірл-Харбары яны скінулі на японцаў усюгэ дзев атамныя штучкі, пасля чаго японцы адразу ўзімлі руцкі. Яны абводзі трахі пасміяліся з удалай рымфы, маючы шаноў студэнт, а потым скамянуліся: з чаго смяюцца!

— Табе прости тэрба ісці ў пазты, — зазначыў гаспадар.

— Не, паэта з міне не будзе, — адказаў студэнт, — пайду ў юртысты.

— Судзіць ці абараняць? — спытаўся гаспадар.

Студэнт падумаў, а потым адказаў:

— Абараняць...

— Вельмі слушна. Віншую, — зазначыў гаспадар. — Аднак: як жа тыя дзве штучкі?

— Я сказаў бы, што японцы их заслужылі, — адказаў студэнт.

Гаспадар пакруціў галавою, як бы згаджаючыся са сказанным, і дадаў у заключэнне:

— Каб кожны атрымаў тое, што заслужыў, было бы няблага. Аднак...

Майстар заўважыў, што яму прыменя пагаварыць з чалавекам, відаць, жыццё адзінокага мужчыны яму прыгэлася, а гаварыць сам з сабою ён яшчэ не наўчуўся — стаж адзіноты быў не такі яшчэ вялікі...

Дні непрыметкіна каціліся, ён прывыкаў да новага чалавека, які не здаваўся яму чужкым, а выклікаў да сябе сімпатію. Но наўстаму, што не лез у душу з роспітамі, не надакуціўней-кімі там аповедамі пра сябе, не хваліўся і робіць гэта студэнтам. Адзінае, што яго цікавіла і пра

каго яны гаварылі і нават спрачаліся, была апазыція, пераважна яе лідер Лявон Войніч. Ігнас не зусім быў згодзены з тэзісамі Лявона наконт далейшай дзеянісці: апора на ўласныя сілы, саброўства з суседзімі толькі на ўзаемна выгадных умовах, развіціе нацыянальнай культуры, беларускай школы і мовы перш за ёсё, якія з кожным годам ідзе к заніпаду — і з гэтым ўсе як змірлыцца і робіць выгляд, што так і тэрба, і што працэс гэтых спыніць нельга, а тым больш — спыніць і нават павярнуць назад. А Лявон даказаў, што яго тэрба спыніць — і любымі сродкамі, інакш праз год-два-тры будзе ўжо позна.

— Што значыць «любымі сродкамі»? — пытаўся студэнт у майстара.

— Любымі, я так думаю, — гаварыў майстар, — гэта значыць нават самым радыкальнымі.

— Што гэта за радыкальныя? Зуброўеныя? — засікавіўся студэнт.

— Не тэрба ўзброеных. Не тэрба ліць родную кроў, як гэта бывае ў грамадзянскіх войнах, вось мы з табою — на якой мове гаворым? На трасцінцы з беларускіх і рускіх словаў! А на добрыя лад мы павінны гаварыць на чыстай літаратурнай беларускай мове, якую выкладаюць у школах, у вышэйшых вучэльнях... Я кажу «выкладаюць»... Каб жа

у войнах дамовых, як кажуць паликі. Тэрба змагацца мірнымі сродкамі: масавымі мітынгамі, дэмантрацыямі, акцыямі не-падпрадкавання, якія рабіць вялікі індус Гандзі, галадоўкамі, забастоўкамі... А не так, як мыробім: выйслі, пашумелі, пагаварылі, потым разышліся — і на гэтым кропка. Не, так мы не зрушыміс з месца гэтых цяжкіх воз. Акціі тэрба правадзіць басконца, пакуль рэжым не стоміцца і не признае, што патрабавані апазыціі, народа правільныя, законныя, і іх тэрба выконваць. Болесна народ — гэта голас Божы, і калі яны яго адрынуць — значыць, яны не слугі народу, а ворагі народу і павінны пайсці ў адстаўку, даць месца тым людзям, якія здолыны вывесці краіну з заніпаду — менавіта культурнага заніпаду, нацыянальнага памірання. Гэтая зямля, па якой мы ходзім, на якой жывём, якая нас посып' і корміць — беларусская, дык чаму мы мову сваю беларускую занядбалі, выкінулі на звалку гісторыи?

Майстар памаўчай, перадыхнуў і працягнуў:

— Што выкідаюць на звалку? Тоё, што адзюжыло сваё, што знаёліся дашчынту і не мае больш нікай патробы. А мова наша? Чаму наш рэжым кідае яе на звалку, як непатрэбніцу? Якое права ён мае гэта рабіць? Хіба можна выкідаць на звалку саме святое, самое дараюче — мову, — што вікіам належала нашаму народу? Няўжо нашы вярхі зусім аслеплі і аглухлі, няўжо зусім атупелі і апупелі, што не бачаць відавочнага? Чаму яны не глянчыць на сваі суседзі і не вучачацца ў іх? Хто з нашых суседзіў — злева, справа — адзюжыло свае мовы, роднае, на якой гаварылі іх дзяды-прадзяды, хто гаворыць на чужой, на пазычанай, на суседавай? Дзе, хто? Нідзе, нікто! — аж задыхнуўся майстар і секануў рукою паветра.

— А гэта вы добра сказаў! Проста, як у сук узялілі! — гаварыўся і захадзіўся на табурэце студэнта.

Фотамайстар між тым гаварыў далей: на яго як накаціла нейкай магутнай хваля, якія ўзялія яго высока-высока, што яму рабілася ажно страшна, бо ўнізе была чорная прорва.

— Дык чаму ж нашы вярхі такіх разумныя наядварот? Дзе ўсіх? Дзе іх вішу? Дзе іх розум уроще? Калі яны лічача, што родная мова — гэта нішто, то тэрба прызнаць, што яны паддіваюць сабе страшна прысуд: яны прызнаюцца, што яны самі нішто! Але, каб не лічыцца такім, яны пазычылі мову ва ўсходніх суседзіў і карыстаюцца ёю як сваёю. И не думаюць, што за гэту тэрба будзе плаціць дарагую плату. I чым жа яны будуть плаціць? Для сваіх знікненем! Яны міжвон, самі таго не адчувачою, растворыца, як тая соль, у рускім моўным акіяні і перастануць існаваць як беларускі народ, як насы беларусаў, а стануць рускімі, расійцамі. I гэты час на зі гарамі. За год, за дзесяць, за сто — нас не будзе як насы, бо не будзе нашае роднае мовы! Вось мы з табою — на якой мове гаворым? На трасцінцы з беларускіх і рускіх словаў! А на добрыя лад мы павінны гаварыць на чистай літаратурнай беларускай мове, якую выкладаюць у школах, у вышэйшых вучэльнях... Я кажу «выкладаюць»... Каб жа

выкладалі! Каб выкладалі, мы не гаварылі б на трасцінцы... Мы запіцім сабою, сваі народам! Рускіх стане на дзесяць мільёнаў больш, а нас — нуль без палачкі, вось колькі нас будзе! Мы ператворымся ў нуль, мы знікнем! Дык няўжо наш урад гэтага не бачыць? Калі не бачыць — дык тэрба яму паказаць — і даказаць. I першы факт гэтага доказу — гэта тое, што яны, нашы вярхі, ужо не беларусы, а расейцы, і хоцьць, каб мы ўсе бралі з іх прыклад — пайшлі па імі ў абдымкі да рускага мяждзведзя. Нават трохі сімвалічна — абняцца з мяждзведзем...

— Мядзведзем па прозвішчу Мядзведзеў! Сапраўді сімвалічна! — перабіў яго студэнт і зрагатаў, але нечакана абараваўрогат і стаў сур'ёзны — зноў не зводзіў вачі з майстру.

Майстар, як падхоплены ўсё той жа хвальі, гаварыў далей:

— Пакаленійкі на прастеке Незалежнасці пад беларускі — гэта добра, аўгава прышыпнічаў у транспарце, у метро — па беларуску — гэта выдатна. Але... ці не ёсь гэта звычайная паказуха: для гасцей з-за мяжы? Самая звычайная, можна сказаць, савецкая. Бы пахадзішы па вуліцах беларускі стаўцы, прыслыхаўшыся да галасу людзей на вуліцы, у метро, у аўтобусе і трайлебусе, госьці адрэзца пачуе і зразумее, што ніякіх беларусаў тут ужо няма, што тут толькі рускія. А дзе ж падзеліся беларусы?

— Спытае ён у сябе, а можа і ў тых, што гавораць па-руску. І яму на чыстай рускай мове, праўда, з акцэнтам беларускага паходжання, скажуць: «Да белорусы вокруг вас, все мы белорусы». — «А где же ваш родны язык?»

— Спытае даследчыны паляк, ці літвец, ці ўкраінец, а моваваць швед. I што ж паче ў адказ? Пачуе пімат чаго, толькі не пачуе праўды: што беларускую мову ў нас забралі за нішто, праўдзівей, мы не аддадзі за нішто нашаму «вялікаму суседу».

— Няўжо такое можа быць?

— усклікнуў студэнт. Па шчоках у яго ціклі слёзы.

— На вялікі жаль, усё ідзе да такога ганебнага канца, — адказаў майстар.

— Не, нешта тэрба рабіць, каб мы не прападлі. — Студэнт вышпер вочы тыхльным бокам далоні,

Мы заплацім сабою, сваі народам! Рускіх стане на дзесяць мільёнаў больш, а нас — нуль без палачкі, вось колькі нас будзе! Мы ператворымся ў нуль, мы знікнем!

рожа ці з недаверам ставяцца да людзей, якія рабіць туту самую справу — абараняюць інтарэсы нацыі. Мы забываєм элементарную рэч: што мы іздэм рознымі — мо часам і не такімі ўжо рознымі — дарогамі да адной мэты — незалежнай вольнай Беларусі, беларускай Беларусі, а не нейкай там Белай Русі, якай будзе гаварыць па-расейску. Памітаце словаў Мураўёва-вешальніка? Ен сказаў так: «Что не доделал рускі штык, доделает русская школа». Гэты яго акупанці глас на нутром чуюць нашы вярхі з імі з мяждзведзем...

— Мядзведзем па прозвішчу так: «Что не доделал

— Малайчына, Ігнас, ты моцна сказаў! Каб яны пачуці, дык, скрыгічучы, зубы паламалі б ад злосці. Яны даўно записалі яго ў ворагі — менавіта за яго праўду, якай ім вочы коле. А «Красная Москва» ім так пахні, нібы таму кату вялік'яна. Яны баяцца, што як скончыцца «Красная Москва», дык і скончыцца іх панаванне. Груба какужы, застенца толькі смурод...

— А вось мне незразумела, чаму яны так баяцца роднай мовы? Перайшлі б да роднай — і кіравалі б далей, — паспрабаваў не згадзіца студэнт.

— Дзівак! Няўжо ты не разумеши, што іх пасады — гэта якраз плаціла да роднай мовы, якую яны прадаюць? Усяго толькі! Як прарададуць ўсю без астрактнага, вось тады яны могуць застацца без пасада. На іх месца прышыпніца з «Краснай Масквы», а іх «за ненадобністю» могуць перакінці за Урал. Каб схаваць ад гневу народнага і як узнагароду за службу, за дружбу, — адказаў фотамайстар спакойніцца.

— Ну, вы таксама сказаў! Такога я не чакаў пачуць! І якіх дзіўна, гэта вельмі падобна да праўды! Гэта жах! А я думай, што яны не хочуць перавучыцца на родную мову з-за ляяты.

— Ажно яно віну што! Гэта плаціла за страва! Яны дрыжыца ад страху! Яны дрыжыца ад страху пры думцы, што Лявон адбяроў ў іх пасады і пасады на іх месца шчырых беларусаў, якія яшчэ не паспелі забыць сваю роднай мову! Вось чаго яны баяцца!

... Гутарка-спрочка доўжылася яшчэ з мізінцу, абодва дыскутанты сілна сказаў, што не выступілі перед публікай? У вас добра атрымалася б, я ўпэўнены! — актыўнейся студэнт.

— Я не аратар, я — араты,

— сказаў адзін пас. Вось і я — фатограф, а гаварыць тэрба ўмечы, і наш Лявон гэта ўмее не мавалі пешы за нас сусід, ён гаворыць менавіта пра тое, што мы

мы заплацім сабою, сваі народам! Рускіх стане на дзесяць мільёнаў больш, а нас — нуль без палачкі, вось колькі нас будзе! Мы ператворымся ў нуль, мы знікнем!

думаем, але маўчым. Ён агучвае нашы думкі, таму яго любяць слухаць.

— Але ж гэтага мала — слухаць. Ну слухаюць — а што далей? Нешта тэрба рабіць, — граваўчыся студэнт.

— Ён гаворыць перад тысячай дружеў-дзесіццю, а ці чуе яго народ? Чаму не даюць яму выступіць па тэле, па радыё, у аўтамабільную друкту? Дзе не чуеш роднага слова, дзе гучыць толькі «великий и могучий»? А ўсё таму, каб народ адўважыць ад сабою, што яго ўжо забылі, што яно больш не патрэбнае нікому. А тут раптам Лявон скажаць да свайго народу на роднай мове! Для яго пачуць такое — проста жах. Да яны баяцца яго праўды, баяцца, груба какужы, застенца без электарарту, без тых,

Але гэта было яшчэ не ўсё. Ужо адъехаўчы, сабраўшы свой небагаты скарб, студэнт сказаў майстру жахлівую рэч: каб ён асцерагаўся, бягі могуць забіць. Хто і што — ён не патлумачыў, ды майстар і не дамагаўся нікіх тлумачэнняў. Падумаўшы, ён зразумеў, што і за што мае на яго зуб.

... Недзе праз тыдзень фотамайстры сапраўды знайшлі не жывога ў сваім пад ездзе. Потым пайшлі пагалоска, што яго абраўшава і забіў той самы малады кватарант, які пражыў у яго дыяве.

... Следзячы на юбілія, каб ён зняў шаноўнага юбіляра і яго смім'ю.

Студэнт Ігнас быў нейкай сумніўці, што не выспаўся, ці яшчэ што яму не давала спакою. Ен зноў даўстаў са свае чорнае сумкі пляшку маладзьскага партвейна, якія паснедалі, трохі захмілеці, і студэнт агаломышы гаспадара навіною: ён дзякуюць яму за прымененіе прытулак і перахадзіць жыць да свайго прыяцеля, у яго ёсць дадатковая плаціца.

Але гэта было яшчэ не ўсё. Ужо адъехаўчы, сабраўшы свой небагаты скарб, студэнт сказаў майстру жахлівую рэч: каб ён асцерагаўся, бягі могуць забіць. Хто і што — ён не патлумачыў, ды майстар і не дамагаўся нікіх тлумачэнняў. Падумаўшы, ён зразумеў, што і за што мае на яго зуб.

... Недзе праз тыдзень фотамайстры сапраўды знайшлі не жывога ў сваім пад ездзе. Потым пайшлі пагалоска, што яго абраўшава і забіў той самы малады кватарант, які пражыў у яго дыяве.

... Следзячы на юбілія, каб ён зняў шаноўнага юбіляра і яго смім'ю.

3 пошты

НАЛЕПКА,

АЛЬБО ЗНАКІ ВОНКАВАЙ ВАЙНЫ

Прохар АЛЯКСЕЙ

У мяне, як заўжды знянацку, скончыўся тэрмін тэхагляду. Вось ужо месяц, як я раз'язджаў на «нелегальным» аўт, і тое мяне страшэнна напружала. І, хая мой добры сібіра працуе ў ДаІ і заўжды пры сустрэчы заплуйваета ў мажлівасці разрульвання дробных непараузменнія з калегамі, сібравай дапамогай я ніколі не карыстаўся, з «даёвымі» размаўляць не ўмеею і хабару ім ніколі не сплачваў — заўжды напоўніцу.

Нямка нават уявіць, каб хтосьці за мяне прасіц. Ці спрыша самому — гулліва дастаць телефон і запытцаць: «Таварышч інспектар, а ці можна званок другу?..» Не-э-э.

Карацей, ездзіў як на голках. А тут яшча правас бліжэне свято «палацеля». Плюс клавіша адпачеву задніяго шкла. Да яшчэ пара дробязю накшталт падсвечання нумару, што агулем мусіла «устаць» у нейкі зо далярай і вольны вечар, які яшчэ трэ было знайсці (я працуя краятышчыкам у піяр-аддзеле адной рекламнай кампаніі, і перад Новым годам у нас найбольшая гарачка). Пакуль тое, дашыгну да саменай саўецкай рэдакцыі. Вачай я, зразумела, больш не запаўноччаваў.

Машына маг ўжо даўно не дзвеячка — 16 гадкоў неўзабаве, хоць ты замуж аддаваў. Але рабіцца тога не зброяюся: надзеіны «немец» (тоб некем), уласнаруч (і ўласнаруч) прыгнанал, рухавік і падвеска амаль палкам перебраныя (запацакі, прадаў, не родныя). Баявая сбіроўка — кожную раздзімку-драпінку ведаю. Да ўсяго, яна для мяне ёсьць індыкатарам жыццёвага тонусу: калі пачынаеца цікавы перыяд, перадусм што-небудзь ламаеца ў ёй. Словам, стаўлюсі да сваёй ластаўкі, рыхткі да жывое істоты (прычым жаночага полу)..

Вось жа, дашыгнуў я з тэхаглядам да саменай саўдзіны снекнія. З першага прыступу ўзялі стацініяло тэхагляду не выйшла: прыехаўшы даўшы калі дзесятай, на тыкнуўся на зачынены шлаг-

баум і чаргу з абодвух яго бакоў, а чалавек у будынку патгумачыў, што да абеда патропаць у двор не рэзальна. У лепшым выпадку — пасля 15-й гадзіны. Перспектыва пляцігадзінавага чакання ў мінус дзесяць за бортам зусім не цешыла. І што мне рабіць — запытваўся я ў Адказнага за шлагбаум? Той патгумачыў, што прыезджаў варты гадзіны за дзеў да адкрыцця станцыі (тобок а штошай рэнцы), але я не паслухаваўся мудрага дарады. І наязаўтра прыехаў а сёмы.

Шлагбаум знаходзіўся ў рабіністым стане, а ўнутраны двор быў бітма застаўлены самахадамі. Некаторыя быў без гаспадароў, што ўказалаў на існаванне і ѹнішага спосабу заніць чаргу — з вечара, перад закрыццём станцыі — ды спакойненіем прыханаў а восьмай. Колькі магла каштаваць тая паслуга ў Адказнага з будкі. Бог ведае. Мажліва, што тыя першыя аўтупрастру не дачакаліся з учора. У кожным разе, пакідаць ластаўку на ноч у сумненай кампаніі, каб потым дабірацца на ранишні антычалавечым быдлікі (як мінімум грамадскі транспарт мой швагер), усё адно б ніколі не пагадзіўся.

На нейкі час я прарабаціў ў павярхойону сон, перыядычна адкрываючы очы, каб спраўдзіць, што піядрні мінінін яшчэ не рушыў. Але не ўпільнаваў: чарга зварухнулася, і наступнае маё прачынанне засведчыла, што той, хто быў заду, піпер находитца паперадзі мяне. Выслоўце пра апошніх, што стануть першымі, у нашай саўецкай рэдакцыі. Вачай я, зразумела, больш не запаўноччаваў.

Яшчэ гадзіна — і вось мы за запаветным шлагбаумам. Хвост за мной, наколькі бачна, цигнецца ўздоўж ходніка. Наперадзе чарга раздзіляеца на тры жылы, і рухаца робіцца куды весялней. Кіроўцы, якія патропілі ў дворык, нервова паліць, перакідаюцца показкамі ды мацоўкамі, не забываючы ўвесічна церці-дзерці свае таукі ўжо да бліску адпалаўвання аўтага. Упершыню выходжу за борт і, хая па жыцці не пали, стярліцца цыгарыціні. Кохны метр прасоўвання дадае некантроліванага хвялявання і я пачынаю разумець, чаму яны гэтак зачыта драіць свае тачкі ды шкаду, што сам не парупіўся захапіць кацінту вады ды амукчи.

Ралтам чую: «С такой наклейкой не пройдёте». Абарочваюся — сівы ўжо дзядзька, уладальнік задніга аўту, указвае на маю на-

лепку з літаркамі ВУ (кіроўцы певажна чытаюць іх як бу-у) і пунсовай хвалію на белым тле. І тут я ўрэшце канчатковая признаю: гэта яна, бел-чырвона-белая налепка, і ёсьць прычынай майго ўнутранага неспакою, што перарабстае ў тупы болль дзесяці ўнізе жывата.

Ну, вядома, я разумею, што яна «не адпавядзяе». І нават мі здрадлівы роздум надоечы тэхагляду: а мо набыць правильную «буашку» ды наляпіць паўзверу?.. Але тут жа адмахнуся ад свайго маладушша, адсунуўшы яго на перыферью свядомасці: тое ж драбіза, дурна фармальнасць. Як што, заўжды можна ѹключыць дурнія: падоньце, гражданін начальнік, не дагледзеў і авабізуюся выправіца адрэзу, як пабача шапкі. Насампраўдзя ж, на той перыферь яно плякоў як сяярбела, нібыта налепка месцілася не над заднім бамперам, а свежай татухай была выбітая на май уласным азадку. Ціпер, пасля трохгадзінай чаргі (і невядома яшчэ, колікі гадзінай наперадзе) тае мяне прыныпівасць падалася недарочнай. Але я ўжо не мог саступіць і ўёрда вырашыць: аддзіца дакладна не буду. Тут, на людзіх, тое б, па-сучасніці, засведчыла капітуляцыю, асалоду, што мела адваротны вектар па раўнальніна з ранейшым «еўрапейскім» стылем.

Я цудоўна разумею, што налепка — усяго толькі знак. Не болей і не меней. То бок адначасна і пэніні смівалі, і інвентарны нумар, у заляжнасці ад таго, як ты сам да гэтага паставішся. Скажам, я же можна ўспрымаць як сімвал — ўнутраны свабоды, прагада сарнэлізізаці, супраціў агульному пафізізму і філікерызму ѹ да т.п. Але гэтая заадзадзенасць можа ненапружваць: наяўнасць б-ч б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе.

Тэхагляд з першага разу «гластавка» не прыйша: узровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

Тэхагляд з першага разу «гластавка» не прыйша: узровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

Тэхагляд з першага разу «гластавка» не прыйша: узровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

Тэхагляд з першага разу «гластавка» не прыйша: узровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

Тэхагляд з першага разу «гластавка» не прыйша: узровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

вае там, дзе няма светлафору, у гадзіні-пік і г.д. (пра бабулец, што палахліва ступаюць на зебры, зусім не кажу). Ну, не тое, каб я быў ужо такім славалобдам-альтруїстам, але пэўную ўнутраную перавагу адчуваў.

Цяпер жа ў мяне з'явілася раптоўна магчымасць сучэньні свае мужчынскія амбіцы! Я пачаў кіраваць з прыхаванай злосцю, чакаючы моманту, каб правучы «рэзака», не пусціўши яго ў патробы шэрага, ці высігніліць сваю злосць на якуюсь дзеўку-нічымку. І, траба сказаць, гэты new-style прыносіў сваю асалоду, што мела адваротны вектар па раўнальніна з ранейшым «еўрапейскім» стылем.

Я цудоўна разумею, што налепка — усяго толькі знак. Не болей і не меней. То бок адначасна і пэніні смівалі, і інвентарны нумар, у заляжнасці ад таго, як ты сам да гэтага паставішся. Скажам, я же можна ўспрымаць як сімвал — ўнутраны свабоды, прагада сарнэлізізаці, супраціў агульному пафізізму і філікерызму ѹ да т.п. Але ж не. Мало чым маніхіліца ці азіяцікі на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе.

Я цудоўна разумею, што налепка — усяго толькі знак. Не болей і не меней. То бок адначасна і пэніні смівалі, і інвентарны нумар, у заляжнасці ад таго, як ты сам да гэтага паставішся. Скажам, я же можна ўспрымаць як сімвал — ўнутраны свабоды, прагада сарнэлізізаці, супраціў агульному пафізізму і філікерызму ѹ да т.п. Але ж не. Мало чым маніхіліца ці азіяцікі на дарозе.

На буднаватнага палімпсэту. На буднаватнага палімпсэту. Закрасавала чысценская бел-чырвона-белая налепка. Я распавеў сібру ў агульных рысах пра метамарфозы сваёгі стыля кіравання, не забыўшыся на дзядзьку, што выратаваў мяне падчас тэхагляду. Сібры моўчкі даслаху і сказаў: «Дурні (тут было ўжыта іншае, болыстыліў афарбоване слова) вы. І ты, і твой «свядомы». У цябе ж нумары новага ўзору. На іх ужо не бывае здзяржаныя. Вось бо-у, вось здак на балотам, усё ў парадку. Так што ніхто тваю «фашыстскую сімваліку» і не заўважыў бы. Можаш і далей з ёй раз'язджаць. Мае калегі дакладна не прычапляцца (тут таксама было вырычыцца слово).

Што да апошнія, ён склусіў. Чапляючы шторазу. І будуць чапляючы, чым больш індыкуючы ступень за-крученасці нашеа славутае «лібералізациі»...

P.S. З майго расповеду можа падацца, што я моніа занягаваны ў палітыцы чэл. Але ж не. Мало чым маніхіліца ці азіяцікі на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе. Гэтак жа як, скажам, палкам натуральным успрымаецца ў нас, калі які-небудзь апошні напружвацца: наяўнасць б-ч налепкі а-ргіоры вымагае менавіта-такіх-а-ніншых паводзінай, абавязвачы да талерантнасці на дарозе.

Атрымлівалася, што ніхай фігулька-налепка — адзінае, што на-прауда адзінай падацца ўзровень СО ўдзява перавышаў норму. На яго ўзгуліроўку давалася 20 даён, цігам якіх можна было ездзіць без сертыфікату (пайторнае пракладжанне ўжо даўжыцца па агульнай чаргое). «Правільную» налепку я вырашыў не здымыць — я тут ободок прарабіў, чтобы не сіліні припілаў»...

У прафесійнай мове рэкламішчыкай існуецца паніціі наружка («наружная» рэклама), буйныя рэкламныя тэксты на білбордах ці будынках, і сувенірка — г.з. выявы фірмовых лагатыпаў на каліндарыках, брэлоках, асадках, сколках, балоніках, і г.д. Больш за дзесяць гадоў вільзінскі сродкі — і дзяржаваўніца-спецслужбовіцкія (з білбордамі ды неонаўмі экранамі), і заходнія-апазыційныя (з іх «сувеніркай») — выдаткоўваючыя на Вонкавую вайну. Барацьба сувеніркі з наружкай, што па-араўнальніна з гарматамі паленнем на веераў ях...

Калі б тая вышыніслікі, якія затрачваюцца на бодвумівакамі на выраб-расплюсід і, адпаведна, адсочванне-адлоў значкоў і налепак, быў скіраваны на ўса, наружку, а ўнутрап, да паляпшэння дабрабыту краіні ў сябе, краіна гэтага быў бы іншай. Але пакуль рэжым жаночага палкава-фірмава-філікера на тэарэто, палюсе на падліткаў-графітчыкі, праплахувае телефоны ды трымае леген ды іншага, мабыць, не такая ўжо яна і фігулька — тая мяне налепка...